

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Державна установа “Центральний методичний кабінет
підготовки молодших спеціалістів” МОЗ України

<p>ПОГОДЖЕНО</p> <p>Директор Державної установи «Центральний методичний кабінет підготовки молодших спеціалістів МОЗ України»</p> <p> Т.І. Чернишенко</p> 	<p>ЗАТВЕРДЖУЮ</p> <p>Заступник Директора Департаменту кадрової політики, освіти, науки та запобігання корупції МОЗ України</p> <p> О.П. Волосовець</p>
--	---

МЕДСЕСТРИНСЬКА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

для вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів
I—III рівнів акредитації за спеціальністю
5.12010102 “Сестринська справа”

Київ
2011

МЕДСЕСТРИНСЬКА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ

Укладачі:

Л.П. Бразалій — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової комісії сестринської справи Черкаського базового медичного коледжу;

В.Г. Апшай — викладач вищої категорії, старший викладач циклової комісії сестринської справи Черкаського базового медичного коледжу;

І.Я. Губенко — директор Черкаського базового медичного коледжу, канд. мед. наук, заслужений лікар України, викладач-методист вищої категорії;

І.В. Радзієвська — заступник директора Черкаського базового медичного коледжу з навчальної роботи, викладач-методист, викладач вищої категорії.

Програму розглянуто і схвалено на засіданні циклової комісії сестринської справи Черкаського базового медичного коледжу (протокол № 2 від 10 жовтня 2011 р.) та рекомендовано до затвердження опорною цикловою комісією ВМ(Ф)НЗ I—III рівнів акредитації МОЗ України (протокол № 1 від 26 жовтня 2011 р.).

Рецензенти:

З.Б. Алтинбекова — канд. мед. наук, викладач-методист вищої категорії, викладач основ медсестринства та загального догляду Севастопольського медичного коледжу ім. Жені Дерюгіної;

Т.М. Павлова — викладач-методист, викладач вищої категорії, голова циклової комісії сестринської справи Житомирського інституту медсестринства;

П.С. Бебешко — викладач-методист, викладач вищої категорії, директор Уманського медичного коледжу.

© МОЗ України, 2011

© ВСВ “Медицина”, 2011

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програму “Медсестринська етика та деонтологія” для вищих медичних навчальних закладів I—III рівнів акредитації України складено для спеціальності 5.12010102 “Сестринська справа” напряму підготовки 1201 “Медицина” відповідно до ГСВО (2011) та навчальних планів (2011).

Мета дисципліни “Медсестринська етика та деонтологія” полягає в підготовці медичної сестри до спілкування з пацієнтом і встановлення їхньої ефективної взаємодії. Медсестринська справа належить до соціономічних професій, що ґрунтується на системі людина—людина та потребують дотримання конфіденційності при здійсненні фахових завдань. У медицині та медсестринській справі зокрема виникає багато етичних проблем, що стосуються народження, смерті, трансплантації, клонування, репродуктивного здоров'я тощо, у зв'язку з чим знання етики і деонтології залишаються для медичної сестри актуальними.

Програмою передбачені лекції, навчальна практика та самостійна позааудиторна робота студентів.

Заняття проводяться з використанням різних форм роботи (ділові ігри, розв'язування ситуаційних завдань і клінічних ситуацій, тестових завдань тощо). На лекціях доцільно ознайомити студентів із сучасним станом розвитку медсестринства, а саме: реформуванням медсестринської освіти та практики, наказами Міністерства охорони здоров'я України, Етичним кодексом медичної сестри України.

За навчальним планом дисципліну “Медсестринська етика та деонтологія” вивчають на третьому році навчання.

“Медсестринська етика та деонтологія” як навчальна дисципліна:

- інтегрується з такими дисциплінами, як основи психології та міжособистісне спілкування, основи медсестринства, основи права та законодавства в охороні здоров'я, ріст і розвиток людини, репродуктивне здоров'я;
- закладає основи вивчення студентами медсестринства в хірургії, внутрішній медицині, педіатрії, акушерстві, гінекології, онкології, при інфекційних хворобах, медицині катастроф.

Програма розрахована на вивчення дисципліни протягом одного семестру. Загальний обсяг — 54 год, з них 18 — на лекції, 12 — на навчальну практику і 24 — на самостійну роботу студента.

Програма передбачає складання диференційованого заліку.

Після вивчення дисципліни **студенти повинні знати:**

- основні принципи медичної етики та деонтології;
- основні етичні категорії;
- Етичний кодекс медичної сестри України;
- особливості спілкування медичної сестри з пацієнтами різного віку;
- типи діяльності медичної сестри;
- особливості поведінки медичної сестри залежно від типу пацієнта;
- види ятрогеній та методи профілактики їх;
- біоетичні проблеми народження та смерті;
- як дотримуватися принципів конфіденційності;

— як дотримуватися професійної таємниці.

Студенти повинні вміти:

- керуватися в своїй діяльності основними етичними категоріями: обов'язком, гідністю, совістю, честю, відповідальністю;
- створити колегіальні взаємовідносини в медичному колективі;
- дотримуватися морально-етичних норм у своїй роботі;
- використовувати нормативно-правову документацію в професійній діяльності;
- дотримуватися професійної таємниці;
- аналізувати професійні помилки та їх порушення;
- запобігати виникненню конфліктних ситуацій;
- вирішити конфлікт;
- запобігати виникненню ятрогеній;
- визначати термінальні стани;
- надавати психологічну підтримку вмираючому пацієнтові, родичам умираючого (померлого);
- застосовувати ефективні етичні та деонтологічні підходи у вирішенні біоетичних проблем сучасної медицини.

Студенти мають бути поінформовані про:

- сучасний стан розвитку медсестринства;
- реформування медсестринської освіти та практики;
- проект Закону України "Про права пацієнтів в Україні";
- чинні накази та інструкції МОЗ України, Головних управлінь охорони здоров'я обласних державних адміністрацій і АР Крим.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Навчальна практика під керівництвом викладача	Самостійна робота
1	Основні принципи та поняття про медичну етику та деонтологію. Професійна поведінка медичної сестри	7	2	2	3
2	Етичні категорії. Етичний кодекс медичної сестри України	8	2	4	2
3	Помилки в професійній діяльності медичних працівників та етичне оцінювання їх	4	2	—	2
4	Взаємовідносини медичних працівників	5	2	—	3
5	Етичні та деонтологічні проблеми сучасної медичної науки. Сучасні уявлення про хворобу та проблеми медсестринської етики й деонтології	7	4	—	3
6	Психологічні основи спілкування медичної сестри та пацієнта	8	2	2	4
7	Збереження професійної таємниці та інформування пацієнта	7	2	2	3
8	Біоетичні проблеми в сучасній медицині	8	2	2	4
	Усього	54	18	12	24

Примітка. Години для самостійної роботи студентів розподіляють за темами предметні (циклові) методичні комісії навчальних закладів.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Тема	Кількість годин
1	Етика взаємовідносин медичної сестри в лікувально-профілактичних закладах різного профілю	3
2	Сучасні етико-нормативні документи	2
3	Психологічні варіанти взаємовідносин медичної сестри і пацієнта	2
4	Психологічний захист медичної сестри як засіб профілактики емоційного "згорання"	3
5	Психологічні варіанти взаємовідносин медичної сестри і пацієнта	3
6	Особливості спілкування з пацієнтам різного віку. Особливості етико-деонтологічної роботи з пацієнтами геронтологічних відділень	4
7	Право пацієнта на інформацію. Роль медичної сестри в профілактиці ятрогеній	3
8	Особливості етико-деонтологічної роботи з пацієнтами паліативних відділень і хоспісів	4
	Усього	24

ЗМІСТ

Тема 1. Основні принципи та поняття про медичну етику та деонтологію. Професійна поведінка медичної сестри

ЛЕКЦІЯ

Історія етичних концепцій і вчень. Поняття про медичну етику, її основні завдання. Медична деонтологія як розділ медичної етики, її основні завдання.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Дотримання правил внутрішньої культури поведінки: ставлення до праці, дотримання дисципліни, колегіальність, емпатія. Дотримання правил зовнішньої культури поведінки: делікатність, тактовність, ввічливість і відповідний вигляд (охайність, відсутність надмірної кількості прикрас, косметики тощо). Правила етикету.

Практичні навички:

- дотримуватися правил внутрішньої культури поведінки;
- вміти створити колегіальні взаємовідносини на робочому місці;
- дотримуватися правил зовнішньої культури поведінки;
- дотримуватися деонтологічних принципів поведінки.

Тема 2. Етичні категорії. Етичний кодекс медичної сестри України

ЛЕКЦІЯ

Основні етичні категорії: обов'язок, гідність, совість, честь, відповідальність. Поняття про обов'язок медичної сестри. Почуття гідності, честі і відповідальності — невід'ємна риса характеру медичної сестри.

Етичний кодекс медичної сестри України, значення морально-етичних норм в охороні здоров'я населення, роль медичної сестри в дотриманні етичних норм.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Основні етичні категорії: обов'язок, гідність, совість, честь, відповідальність.

Складові Етичного кодексу медичної сестри України: загальні положення, медична сестра і пацієнт, медична сестра та її професія, медична сестра та суспільство, професійні медсестринські організації тощо. Відповідальність за порушення норм Етичного кодексу та порядок його перегляду.

Практичні навички:

- керуватися в своїй діяльності такими основними етичними категоріями: обов'язок, гідність, совість, честь, відповідальність;

- дотримуватися морально-етичних норм у своїй роботі;
- вміти працювати в складі медико-санітарної бригади.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Клятва Гіппократа. Клятва Ф. Найтінгейл. Права пацієнтів. Проект Закону України “Про права пацієнтів в Україні”. Важливість отримання згоди пацієнта на проведення медсестринських втручань.

Практичні навички:

- вміти отримати згоду пацієнта на проведення медсестринських втручань;
- керуватись у професійній діяльності основними положеннями клятви Ф. Найтінгейл;
- використовувати нормативно-правову документацію у фаховій діяльності.

Тема 3. Помилки в професійній діяльності медичних працівників та етичне оцінювання їх

ЛЕКЦІЯ

Об’єктивні і суб’єктивні причини виникнення помилок у роботі медичної сестри. Порушення медичною сестрою своїх професійних обов’язків: технічні, тактичні, діагностичні. Проступки медичних сестер: цивільні, адміністративні, дисциплінарні.

Відповідальність медичних сестер за скоєні проступки: цивільна, адміністративна, дисциплінарна. Кримінальна відповідальність медичних сестер за скоєння злочинів.

Тема 4. Взаємовідносини медичних працівників

ЛЕКЦІЯ

Колегіальність у медичному колективі як один із наріжних принципів регулювання стосунків між співробітниками. Медицина в кращих своїх моральних зразках і намаганнях. Концептуальні принципи та засади професійної колегіальності. Фахова взаємоповага, порозуміння та вимогливість до практичної роботи медичних працівників заради інтересів пацієнта.

Етика взаємовідносин медичної сестри в лікувально-профілактичних закладах різного профілю (стаціонар, поліклініка, відділення медсестринського догляду, хоспіс, амбулаторії сімейної медицини тощо). Робота медичної сестри в медико-санітарній бригаді.

Тема 5. Етичні та деонтологічні проблеми сучасної медичної науки. Сучасні уявлення про хворобу та проблеми медсестринської етики й деонтології

ЛЕКЦІЯ

Переживання та емоції пацієнтів під час перебування в лікувально-профілактичному закладі. Особливості психоемоційного стану пацієнтів, які вперше захворіли, і у випадку хронічного захворювання. Реакції пацієнтів, що формуються під час хвороби. Значення етико-деонтологічних принципів поведінки медичної сестри для якісного здійснення медсестринського процесу.

ЛЕКЦІЯ

Психологічні варіанти взаємовідносин медичної сестри і пацієнта. Особливості психотерапевтичного підходу до пацієнта за методом І. Харді (1973). Типи діяльності медичних сестер.

Міжособистісні стосунки між медичною сестрою, пацієнтом та його родиною. Практична взаємодовіра як морально-психологічна категорія. Створення доброзичливих, довірливих взаємовідносин — запорука ефективності медсестринського процесу.

Тема 6. Психологічні основи спілкування медичної сестри й пацієнта

ЛЕКЦІЯ

Особливості спілкування медичної сестри й пацієнта. Проблеми в повсякденній діяльності медичної сестри, пов'язані з доглядом за пацієнтом. Профілактика виникнення конфліктних ситуацій і роль медичної сестри в їх вирішенні. Психогенні фактори та їхній вплив на пацієнтів. Клінічна класифікація типів пацієнта. Тактика медичної сестри залежно від типу пацієнта.

Ставлення суспільства, громади, пацієнтів до медичної сестри.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Слово — фактор психологічного впливу. Місце слова в арсеналі медичної сестри. Мовлення — важливий психотерапевтичний засіб впливу на пацієнта. Вербальна та невербальна підтримка пацієнта. Делікатність, тактовність і увага — базові принципи дотримання конфіденційності в роботі медичної сестри.

Практичні навички:

- поважати права пацієнта на отримання інформації;
- дотримуватися принципів конфіденційності;
- вміти ефективно спілкуватися з пацієнтом.

Тема 7. Збереження професійної таємниці та інформування пацієнта

ЛЕКЦІЯ

Поняття про професійну таємницю. Збереження інформації особистого, інтимного та медичного характеру.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Поняття про ятрогенні захворювання. Роль психіки у виникненні ятрогеній. Фактори, що зумовлюють виникнення ятрогенних захворювань. Види ятрогеній залежно від причини їх розвитку. Профілактика ятрогеній.

Практичні навички:

- дотримуватися професійної таємниці;
- запобігати виникненню конфліктних ситуацій;
- вирішувати конфлікти;
- запобігати виникненню ятрогеній.

Тема 8. Біоетичні проблеми в сучасній медицині

ЛЕКЦІЯ

Біоетичні проблеми народження: штучне запліднення, переривання вагітності, сурогатне материнство, клонування.

Етичні проблеми вмирання, реанімації і смерті. Ставлення пацієнта до смерті.

Біоетичні проблеми смерті: автопсія, смерть мозку, евтаназія. Трансплантація органів і тканин.

НАВЧАЛЬНА ПРАКТИКА ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

Поведінка медичної сестри щодо вмираючого пацієнта. Поведінка медичної сестри щодо родичів вмираючого (померлого) пацієнта. Психологічний захист медичної сестри як засіб профілактики емоційного "згорання".

Практичні навички:

- визначати термінальні стани;
- надавати психологічну підтримку вмираючому пацієнтові, родичам умираючого (померлого);
- застосовувати ефективні етичні та деонтологічні підходи під час вирішення біотичних проблем сучасної медицини.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Дотримуватися правил внутрішньої культури поведінки.
2. Вміти створити колегіальні взаємовідносини на робочому місці.
3. Дотримуватися правил зовнішньої культури поведінки.
4. Керуватися в своїй діяльності такими основними етичними категоріями: обов'язок, гідність, совість, честь, відповідальність.
5. Дотримуватися деонтологічних принципів поведінки.
6. Дотримуватися морально-етичних норм у своїй роботі.
7. Використовувати нормативно-правову документацію в професійній діяльності.
8. Уміти працювати в медико-санітарній бригаді.
9. Уміти дотримуватися професійної таємниці.
10. Дотримуватися принципів конфіденційності.
11. Поважати права пацієнта на отримання інформації.
12. Уміти отримати згоду пацієнта на проведення медсестринських втручань.
13. Уміти аналізувати професійні помилки та етичне оцінювання їх.
14. Уміти запобігати виникненню конфліктних ситуацій.
15. Уміти вирішувати конфлікти.
16. Уміти ефективно спілкуватися з пацієнтом.
17. Уміти запобігати виникненню ятрогеній.
18. Уміти визначати термінальні стани.
19. Уміти надати психологічну підтримку вмираючому пацієнту, родичам умираючого (померлого).
20. Уміти застосовувати ефективні етичні та деонтологічні підходи під час вирішення біотичних проблем сучасної медицини.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Медична етика, її завдання.
2. Медична деонтологія, її завдання.
3. Етичний кодекс медичної сестри України.
4. Основні етичні категорії, визначення понять.
5. Об'єктивні і суб'єктивні помилки в роботі медичного працівника.
6. Цивільні, адміністративні і дисциплінарні проступки в діяльності медичних працівників і відповідальність за них.
7. Кримінальна відповідальність у діяльності медичного працівника.
8. Колегіальність у медичному колективі як один із наріжних принципів регулювання стосунків між співробітниками.
9. Психологічні варіанти взаємовідносин медичної сестри і пацієнта.
10. Типи медичної сестри.
11. Особливості спілкування медичної сестри і пацієнта.
12. Класифікація типів пацієнтів.
13. Поняття професійної таємниці.
14. Клятва Гіппократа.
15. Клятва Ф. Найтінгейл.
16. Поняття про ятрогенні захворювання.
17. Роль психіки у виникненні ятрогеній.
18. Фактори, що зумовлюють виникнення ятрогенних захворювань.
19. Види ятрогеній залежно від причини їх розвитку.
20. Профілактика ятрогеній.
21. Поведінка щодо вмираючого.
22. Поведінка щодо родичів умиряючого (померлого).
23. Біоетичні проблеми народження.
24. Біоетичні проблеми смерті.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

Етичний кодекс медичної сестри України // Сімейний лікар +. — 2004. — № 5. — С. 5.

Касевич Н.М. Медсестринська етика і деонтологія: підручник. — 2-е вид., стер. — К.: ВСВ “Медицина”, 2010. — 200 с.

Медсестринський догляд за пацієнтом // Стандарти медсестринських процедур, маніпуляцій та планів догляду і навчання: навч. посібн. / І.Я. Губенко, О.Т. Шевченко, Л.П. Бразалій, В.Г. Апшай. — К.: Медицина, 2008. — 304 с.

Москаленко В.Ф., Попов М.В. Біоетика: філософсько-методологічні та соціально-медичні проблеми. — Вінниця: Нова книга, 2005. — 218 с.

Назар П.С., Віленський Ю.Г., Грандо О.А. Основи медичної етики. — К.: Здоров'я, 2002. — 344 с.

Основи загальної і медичної психології / За ред. І.С. Вітенка і О.С. Чабана. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2003. — 344 с.

Пасечко Н.В., Лемке М.О., Мазур П.Є. Основи сестринської справи: підручник. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2002. — 544 с.

Додаткова

Грабова А. Психологія спілкування медсестри і пацієнта // Медична сестра. — 2005. — № 1. — С. 30—31.

Губенко І.Я., Шевченко О.Т., Бразалій Л.П., Апшай В.Г. Медсестринський процес: Основи сестринської справи та клінічного медсестринства. — К.: Здоров'я, 2001. — 208 с.

Запорожан В.М. Нооетика — філософські і світоглядні основи глобальної білетики // Лікарський вісник. — 2006. — № 1. — С. 56—62.

Кодекс професійної етики Міжнародної ради медсестер (1973) // Сімейний лікар +. — 2004. — № 5. — С. 4.

Куліченко В. Біоетика / В. Куліченко С. Пустовіт // Медична сестра. — 2006. — № 1. — С. 17—19.

Нечерда В. Біомедична етика — наука про виховання людства // Медична сестра. — 2005. — № 1. — С. 27—29.

Пиріг Л. Соціоетика та біоетика — сучасні реалії в Україні // Ваше здоров'я. — 2006. — № 30. — С. 6.

Порохняк І. Спілкування медичної сестри з пацієнтами: питання комунікації // Медична сестра. — 2005. — № 1. — С. 34—35.

Поцюрко Р.І. Деякі морально-етичні, деонтологічні і психологічні аспекти діяльності медичної сестри // Медсестринство України. — 2003. — № 2. — С. 26—27.

Психологія кризових станів: навч. посіб. / О.Т. Шевченко. — К.: Здоров'я, 2005. — 120 с.

Чернецова Н.А. Изучаем законы общения: (медсестра и больной) // Сестринское дело. — 2006. — № 1. — С. 27.